

Deník šlechtice z hradu Pořešín

Dnešní den prožijeme v poněkud jiném duchu, než jak jsme při běžném vyučování zvyklí. Pomocí nejrůznějších aktivit se pokusíme nahlédnout do života a světa středověkých lidí. Proto vám nemusí připadat divné, že nás bude dnešním dnem provázet tento deník sepsaný Markvartem z Pořešína.

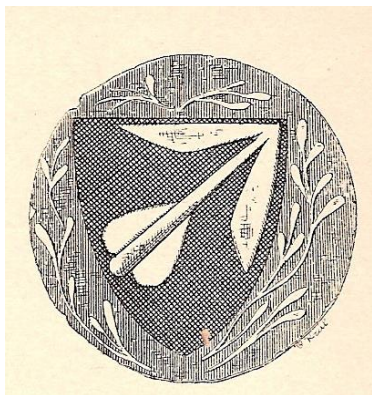
Deník vám slouží nejen jako materiál, ze kterého budete moci později čerpat, ale také jako místo, kam můžete zapisovat myšlenky z aktivit, kterými se dnes budeme zabírat.

Deník je strukturován tak, že na levé straně naleznete krátký text, který vás přiblíží jednomu z témat, s nímž se středověký člověk ve svém životě setkával. Pravá strana je pak věnována prostoru, kde budete projevovat svou tvořivost, znalosti a kreativitu v přemýšlení.

Nyní už nezbývá než přijmout pozvání do středověkého dne a vydat se na hrad.

Tolik na úvod. Vítejte na Pořešíně!

Markvart, svobodný pán z Pořešína

Prvním úkol, který není vůbec složitý, je, abys napsal své jméno. Stáváš se pro dnešek součástí středověkého rodu. Nezapomeň tedy, že všichni, se kterými rod sdílíš, jsou dnes těmi, kdož jsou pro tebe důležití.

..... Z

(Rejtsštejn, Šelmberk, Vartenberk, Volfštejn)

Dnešní den prožijeme jako lidé ve středověku. Zkus napsat, co pro tebe tato věta znamená a co si představuješ, že tě dnes čeká.

Dvorný rytíř

Rytíř v době 12. a 13. století přestává být pouze symbolem věrnosti a síly. V šlechtické společnosti se stává důležitým také to, aby byl – v pravém významu slova – **dvorný**.

Kurtoazní (=dvorská) kultura proměňuje mnohé. Úcta k ostatním šlechticům a zdvořilost k dámám v této době dala vzniknout chování, které považujeme dodnes za **etické**.

Rytíř je věrný Bohu, svému pánu a své dámě. Vedle toho, aby byl rytíř statečným válečníkem a jednal spravedlivě, se stává důležitým také to, jak dokáže s ostatními **jednat**, zda dokáže dámě složit kompliment či píseň. I náznak neúcty v hovoru vůči druhému mohl být důvodem ke konfliktu.

Zamysli se a napiš, co pro tebe znamená hovořit s někým uctivě, jak se v jednání s druhými projevuje uctivost?

Jak si představuješ etické jednání?

Stejně jako na středověkém dvoře, i zde na hradě se stáváme šlechtici a budeme spolu hovořit s úctou. (Oslovovat se můžeme: „paní Kláro“, „pane Petře“).

Tradice šlechtického rodu

Tradice rodu byla pro šlechtice velice důležitá. Příslušnost k rodu dávala šlechtici postavení a jistotu v hierarchii středověké společnosti. Odznakem rodu bylo nejen jeho panství a majetky, ale především jeho historie.

Důsledky šlechtické tradice se nám zachovaly i v **heraldice** a **literatuře**. Znakem rodu byl nejen erb, ale také **rodové motto**, či **rodová pověst**.

Středověké myšlení bylo v mnohém symbolické a nejinak tomu bylo v případě literatury. V erbovních pověstech se symboličnost projevuje velice silně. Je tomu tak např. i v pověsti o vzniku českého státního znaku, v tzv. *Kronice o Bruncvíkovi*.

Zajímavostí je určitě i to, že většina středověkých příběhů byla zapsána proto, aby mohla být čtena nahlas. Nahlas byla předčítána díla, aby jim mohli rozumět i ti, kteří byli **negramotní** (což bylo víc než 95% obyvatel).

Již jste zvládli získat erb. O vašem rodu se však nebude hovořit po staletí, pokud nebudete znát svou erbovní pověst. Sepište ji.

Společnost ve středověku

Společnost ve středověku bývá popisována jako tzv. **společnost trojího lidu**. Obyvatelstvo tak bylo symbolicky rozděleno do tří řádů – **řádu duchovních, venkovského lidu a válečníků**.

Duchovní se modlí za spásu všech, venkovský lid pracuje pro sebe i pro druhé. Válečníci bojují, aby chránili ty, kdo se modlí a ty, kdo obdělávají půdu.

Možná se nám může zdát toto rozdělení společnosti divné. Středověký člověk však vnímal víru v Boha jako něco samozřejmého a hierarchizace ve společnosti tak pro něj byla naprosto přirozená věc.

O koho jste se báli ve hře nejvíce? Proč si myslíte, že byl panovník vnímán jako tak důležitý.

V jakém z řádů trojího lidu byste chtěli ve středověku být? Proč?

Heraldika

Heraldika je nauka zabývající se studiem znaků.

Erb je barevné znamení uspořádané podle určitých pravidel, které charakterizuje určitou osobu či její rod. Vznik erbů je spojen s křížovými výpravami.

Používání erbu bylo právo, které musel někdo šlechtici udělit. Tím někým byl většinou panovník. Erb mohl být v průběhu času obohacován, popřípadě i pohoršen (něco mu bylo odebráno).

Nejpodstatnější částí erbu je štít. Může obsahovat figury přirozené (lidé, zvěř, oheň), nadpřirozené (světci, obludy, bájná zvířata) a umělé (zbraně, oděvy...).

Barvy, které se na erbu používaly, byly černá, červená, modrá a zelená. Barvy žlutá a bílá pak v erbu značí kov (zlato a stříbro).

Erb je výsadou a nutným znakem šlechtického rodu. Nakreslete erb vaší družiny.

Vedle erbovního znaku je určitým znakem také rodové motto, které se skládá z krátké a výstižné věty. Napište motto svého rodu.

Stavitelství ve středověku

Stylem, o kterém hovoříme v případě vrcholně středověkého stavitelství, je **gotika**. Ta navazuje na sloh románský. Termín **gotika** nebo **gotický** se vztahuje ke Gótům. Pojmenovali jej italští humanisté; „*gótské*“ umění pro ně znamenalo asociaci primitivního či barbarského. Dnes však toto umění vnímáme opačně.

Nejvýznamnější stavby, které vznikaly, odkazují ke středověké křesťanské společnosti. Především jsou to **katedrály** a jiné církevní stavby, ale také **hrady** a **města**. Můžeme říci, že gotická architektura je prochnuta **křesťanskou symbolikou** a každý prvek v ní odkazuje k něčemu, co nás přesahuje. Středověký člověk, který vešel do katedrály, měl být fascinován její velkolepostí, jež měla poukazovat na velkolepost Boha.

Vžili jste se do kůže středověkého stavitele a postavili jste model kostela. Co si myslíte, že pro vás, jako pro stavitele katedrál, bylo nejtěžší?

Představte si, že jste středověký člověk, který navštívil po dlouhé pouti gotický kostel. Jak vnímáte prostor velké kamenné stavby, se kterou se jinde neseťkáte?

Pokuste se přiřadit správný název k prvkům gotické katedrály:

Lomený oblouk

Portál

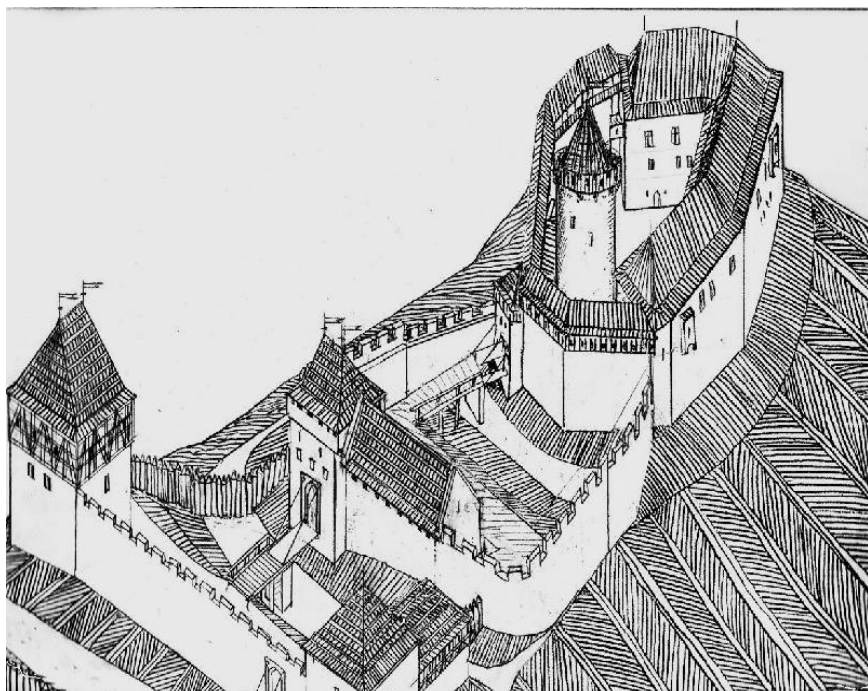

Rozeta

Můj dům, můj hrad

Hrad je místem nedobytným, je střediskem celého okolí a domem šlechtického rodu. Jen zámožné rody si mohly dovolit vystavět vlastní hrad.

Nákladnost kamenné stavby ve středověku zajišťovala, že si ji bude moci dovolit skutečně jen velice majetný feudál. Hrady se často stávaly **ochranným bodem** kolem obchodních stezek, ani Pořešín nebyl v tomto případě výjimkou.

Rekonstrukce podoby hradu Pořešín.

Projděte hrad a pokuste se sepsat, jaké jsou jeho části, jaké všechny hospodářské budovy se na hradě nacházely (můžete si je poznačit na jeho rekonstrukci).

Pokuste se najít v hradu lomený oblouk a nakreslit jej.

Zamyslete se, co vás jako šlechtice mohlo vést k tomu, abyste vlastní hrad zničili.

Píseň ve středověku

Oslavovat rod a slavné činy není jen dílem příběhů, ale i básní.

Je samozřejmé, že písní se nemusely oslavovat jen hrdinské skutky. Často jimi byly oslavovány též dámy. Tyto písně byly zpívány tzv. **trubadúry**, či **truvéry**, na našem území se těmto potulným rytířům říkalo též **minnesängeři**.

Univerzálním jazykem, kterým se domlouvala celá Evropa, byla ve středověku **latina** (stejně, jako je dnes tímto jazykem angličtina). To je také důvod, proč se většina středověkých písemností zachovala právě v tomto jazyce.

Příkladem již česky psané poezie může být např. tento milostný text:

*„Andělíku rozkochaný,
nade všechny převýborný,
všie milosti plný,
mému srdci zvolený!“*

*Vaším úkolem bude nyní napsat píseň, která oslavuje váš rod.
Můžete ji sepsat na vám známou melodii.*

Příroda očima středověkého člověka

Středověký člověk měl k přírodě blíže, než my dnes. Den byl pro něj časem činnosti, a když slunce zapadlo, neměl jak jinak než ohněm si posvítit, a proto pro něj byla noc časem, kdy práce musela počkat.

Les byl místem, které mohlo přinášet nebezpečí v podobě divoké zvěře, a v noci se do něj odvážil skutečně jen málokdo. Přesto přinášel obživu.

Bylinky byly ve středověku významnou součástí lékařství a také jídelníčku. Krásné bylinkové a květinové zahrady se nacházely především v kláštrech, ale i na středověkých hradech.

I byliny se stávaly křesťanským symbolem. Tento pohled na nich pocítíme i dnes.

Pokuste se přiřadit symbol k rostlince

<i>prvosienka</i>	označené jako ovoce Panny Marie a požehnaných duší v nebi. Jsou zobrazeny rostoucí v trávě pod nohama Marie
<i>sedmikráska</i>	„skromnost Panny Marie“ Sladká vůně a srdcovité listy odkazují na stálost Marie, její skromnost a nevinnost
<i>pomněnka</i>	„klíče Panny Marie“
<i>konvalinka</i>	„oči Panny Marie“
<i>rozmarnýn</i>	„slzy Panny Marie“ Říkalo se, že vyrostly na místě, kde plakala
<i>fialka</i>	„oči Panny Marie“
<i>divoké jahody</i>	symbolizující čistotu a jednoduchost

Najděte nějakou z těchto rostlin v prostorách hradu.

Které z nich byste použili k jídlu?

Lov jako obživa i sport

Lov byl šlechtici vnímán jako kratochvíle a jako vhodný sport pro muže, kteří se jím zdokonalovali ve věcech podobných vojenským.

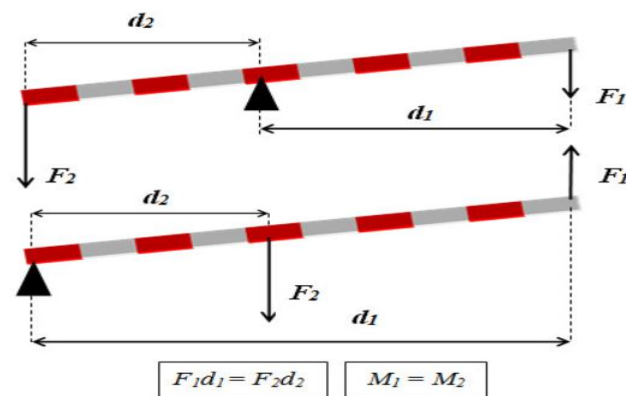
Jak již bylo řečeno, les byl místem, které mohlo přinášet nebezpečí v podobě divoké zvěře. Právě tato zvěř však byla již od pravěku tím, co se člověk snažil ulovit. Hojně se ve středověku využívalo při lovu zvěře psů a také dravých ptáků (např. sokolů, jestřábů).

Lov byl především trpělivostí a čekáním na zvěř. K tomuto účelu posloužily nejrůznější pasti. Už v době středověku znali princip páky, která se dala pro tento účel dobře využít.

Pokuste se načrtnout schéma vámi sestrojené pasti na zvěř, ve které jste použili páku.

Páka je jedním z nejjednodušších strojů, na jakém principu funguje? Pokuste se obrázek vysvětlit vlastními slovy.

Zábava středověkého člověka

Vedle textů epických a lyrických znal středověk i literární druh dramatu. Drama ve středověku bylo součástí kultury, stejně jako v naší době. Během církevních svátků se do něj však nezapojovali pouze komedianti, ale i ti, kdo byli nehereckou součástí společenství. Těmto hráčům, které vycházely z církevních obřadů, se říkalo **pašijové**.

Původní text pašijových her, jež se svým obsahem zabývaly velikonočním příběhem, se mohl rozrůstat do nejrůznějších epizod. Nejznámější z nich je drama *Mastičkář*.

Pokuste se svou rodovou pověst převést do podoby divadelní hry a zahrajte ji.

V čem se liší původní text a jeho zdramatizovaná podoba?

Pokuste se na každé z her najít alespoň dva prvky, které byste vyzdvihli a proč.

Smích a pláč středověku

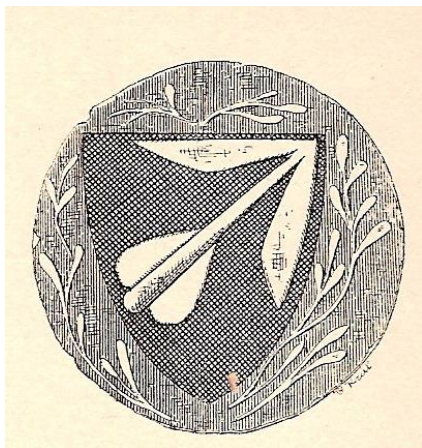
I středověký člověk prožíval útrapy každodenních nezdarů a na tváři se mu objevoval úsměv díky každodenním radostem. V tomto se lidé za staletí nezměnili, i když jejich pohled na mnohé jistě ano. Nezapomeňte prosím, že byť svět viděli jiným pohledem, stále to byli lidé a především, oni byli naši předkové.

Vaším posledním úkolem bude zamyšlení nad tím, co jste dnes zakusili.

Prožili jsme společně náročný den, snad jste na mém hradě zažili ve změti všeho, co vás potkalo i něco, co si poneseíte ve vzpomínkách.

At' vás Bůh provází!

Markvart, svobodný pán z Pořešína

Smích i pláč lidé znali i v dobách minulých. Čemu se dle vás mohli ve středověku smát, nad čím plakat?

Zkuste se zamyslet nad tím, co ve vás dnes vzbudilo touhu se usmívat nebo potřebu se zamračit.

Na začátku deníku jste psali, co si představujete, že dnes prožijete. Porovnejte to s tím, čím jste na hradě Pořešín prošli.

Použitá literatura:

BAŽIL Martin, *Středověké divadlo pašijového typu a jeho formule: Středohornoněmecké Vídeňské pašije a staročeský Masticákář*, in: Sylva FISCHEROVÁ – Jiří STARÝ, *Starodávné bejlí: obrysy populární a brakové literatury ve starověku a středověku*, Praha 2016, s. 299–321.

ČAPEK, Robert, *Moderní didaktika, Lexikon výukových a hodnotících metod*. Praha: Grada Publishing a. s. 2015.

DURDÍK, Tomáš, *Hrady na Malši*, Praha: Vlastivědná knihovnička Společnosti přátel starožitností 2008.

IWAŃCZAK, Wojciech, *Po stopách rytířských příběhů*, Praha: Argo 2001.

LEHÁR, Jan, *Česká literatura od počátku k dnešku*, Praha: Lidové noviny, 2008.

KOLÁR, Jaroslav – NEDVĚDOVÁ, Miloslava (edd.), *Próza českého středověku*, Praha: Odeon, 1983.

MOCNÁ, Dagmar – PETERKA, Josef, a kol., *Encyklopedie literárních žánrů*, Praha: Paseka, 2004.

STANDING, Giles. *St Mary de Haura – Medieval Gardens*, New York: St. Martin's Press, 1998.

SVOBODA, Emanuel, a kol., *Fyzika pro gymnázia, Mechanika*, Praha: Prometheus 2013.